

ТРИКООРДИНАТНА МОДЕЛЬ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Дикань С.А., к.т.н., доцент, Кодак О.А., к.т.н., доцент,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

Як відомо, життєдіяльністю називають усвідомлену діяльність людини, спрямовану на її самореалізацію з урахуванням життєвих потреб і можливостей людини [1]. Водночас діяльність людини безпосередньо залежить від життєвого середовища, в якому перебуває особа. Тому життєдіяльність можна розуміти як трикоординатний процес, котрий виникає: 1) через необхідність реалізації індивідуальних та суспільних *потреб* людини; 2) за наявних *можливостей* людини; 3) у певному *життєвому середовищі*. В декартовій системі координат на осях X і Y можна позначити відповідно певні величини «Можливостей» і «Потреб» людини. На осі Z позначимо просторову характеристику життєвого середовища людини («суспільства ризику» – за термінологією Ульріха Бека). За таку інтегральну характеристику середовища життєдіяльності можуть правити різні показники, зокрема *ризик* [1], *глобальний індекс миролюбності* (Global Peace Index) [2], або *індекс розвитку людського потенціалу* (Human Development Index) [3].

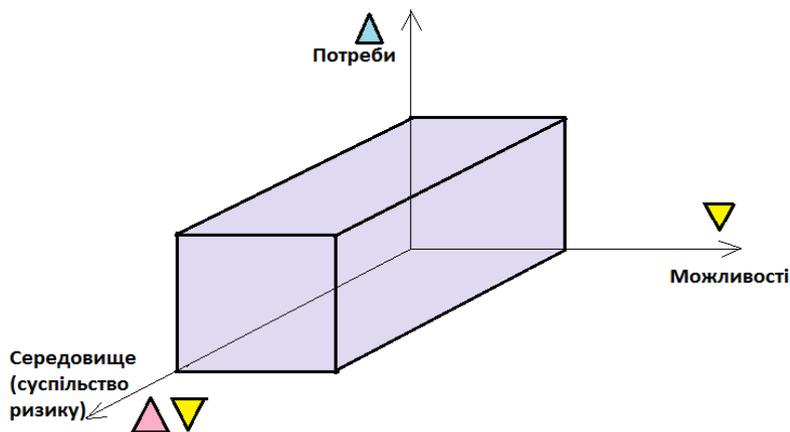

Рис. 1. Просторова модель середовища життєдіяльності людини

Отже, маємо прямокутну призму, об'єм якої моделює ту область, де здійснює (або змушена здійснювати) свою життєдіяльність людина (рис.1).

Об'єм і форма цієї піраміди змінюється залежно від величини показників на координатних осях.

Показово, що ці показники – якісні чи кількісні – можна ранжувати у вигляді ступеневої піраміди. Так, «Потреби» (вісь Y) реалізуються у вигляді піраміди головних потреб людини, відомої як «піраміди Маслоу». Процент реалізації цих потреб зменшується від основи піраміди до її вершини, причому для українців, як показало опитування, навіть базові потреби (I і II рівень) реалізовані лише на 85 і 70 % відповідно (рис. 2).

Можливості кожної людини (фізичні, психічні, інтелектуальні, фінансові) різні, але їх теж можна представити у вигляді відповідної піраміди. Узагальнено «можливості» корелюються з рівнем достатку, добробуту населення, який можна оцінити за таким макроекономічним

показником, як валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення. За оцінками фахівців [4], країну можна вважати бідною (а значить, її громадян – з низькими можливостями) якщо ВВП на душу населення становить менше 3000 доларів; в цьому випадку люди в основному споживають продукти натурального господарства. За наявності такого низького доходу населення витрачає гроші лише на продукти харчування і товари першої необхідності. Другий рівень можливостей – ВВП від 3000 до 20 тис. доларів на душу населення за рік. Це рівень товарної економіки: потреби в харчуванні й товарах першої необхідності задоволені, у людини з'являються надлишки коштів і вона починає витрачати їх на купівлю промислових товарів: хорошого одягу, меблів, побутової техніки, автомобілів тощо.

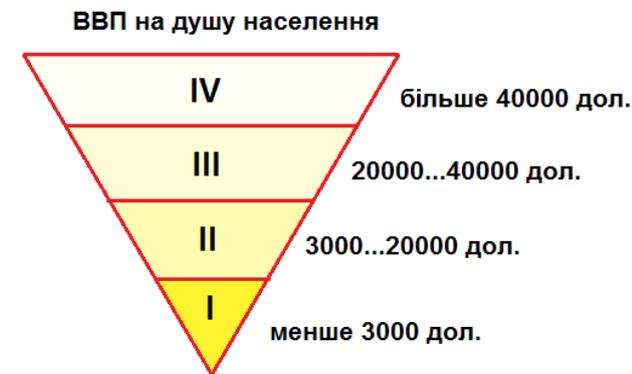

Рис. 3. Піраміда можливостей людини

Рис. 2. Реалізація піраміди потреб людини в Україні

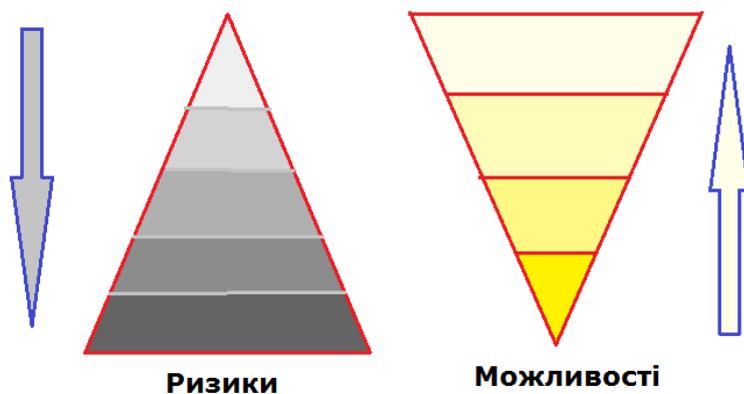
За даними 2015 року:

Люксембург – 103187 дол.
 Швейцарія – 82178 дол.
 Норвегія – 76266 дол.
 Польща – 12662 дол.
 Казахстан – 11488 дол.
 Росія – 8447 дол.
 Білорусь – 6583 дол.
 Україна – 2109 дол.

Це ситуація, характерна для більшості країн світу; виробникам є куди розвиватися, оскільки попит не задоволений по всіх сегментах і для всього населення. Третій рівень можливостей настає тоді, коли доходи

економіки перевищують 20 тис. доларів на душу населення. Потреби в товарах зменшуються, у споживачів є житло, їжа, одяг, автомобіль, домашнє начиння тощо і тому надлишки доходів йдуть на оплату послуг. Люди, котрі знаходяться на третьому рівні можливостей є представниками «середнього класу», вони частіше їздять на курорти, ходять у ресторани, відвідують розважальні заходи тощо. І нарешті, четвертий рівень можливостей настає, коли ВВП на душу населення перевищує 40 тис. доларів на рік. У людини є всі необхідні (і навіть зайві) для неї товари, вона регулярно їздить на курорти, харчується в ресторанах, відвідує косметологічні салони, лікується в дорогих клініках, користується усіма іншими благами цивілізації. На рис. 3 наведений вибірковий перелік країн за ВВП на душу населення. Україна за цією градацією «можливостей» її населення опустилася, на жаль, у 2015 році до найнижчого, I-го рівня (2002 дол.), хоча в 2013 році була на II-му щаблі (4030 дол.).

Зрозуміло, чим бідніше людина, чим нижче її можливості, тим більше вона піддатлива до небезпеки, тим більше вона почувається уразливою і незахищеною в суспільстві. Цю залежність вперше підмітив і описав німецький соціолог Ульріх Бек (1944–2015). Згідно Беку ризик – це не винятковий випадок, не «наслідок» і не «побічний продукт» суспільного життя. Ризики постійно виробляються суспільством, причому це виробництво легітимне, здійснюване в усіх сферах життєдіяльності суспільства – економічній, політичній, соціальній. Ризики – неминучі продукти тієї машини, яка називається прийняттям рішень. Ризик, вважає Бек, може бути означений як

систематичне взаємодія суспільства із загрозами й небезпеками, ініційованими й виробленими сучасною епохою. Суспільство ризику – це фактично нова парадигма суспільного розвитку [5].

Рис. 4. Обернено пропорційні піраміди ризиків і можливостей суспільства, стверджує У.Бек, як і багатство, теж

розподіляються за схемою піраміди, тільки у зворотному порядку: чим більше у людини можливостей (багатства), тим вище вона піднімається вгору, і навпаки: чим бідніше людина, тим нижче вона опускається вниз. З ризиком – процес зворотній: більший ризик характерний для бідності й зосереджується у нижніх шарах; для багатства (що знаходиться вгорі) ризики набагато менші. Пояснення просте: ті, хто має високі доходи, владу, освіту, можуть купити собі безпеку і свободу від ризику. Такий розподіл ризику стосується не лише окремих громадян суспільства, а й цілих країн: багаті країни можуть забезпечити собі безпеку на рівні держави, суспільства і окремих громадян, бідні ж країни, що

перебувають на самому «дні» можливостей, акумулюють ризики в набагато більшій мірі.

Отже, одержана трикоординатна просторова модель дозволяє краще усвідомити першооснови життєдіяльності людини, її місце і роль в суспільстві ризику, а також слугувати відправною точкою для аналізу сучасного комплексу проблем безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смирнов В.А., Дикань С.А. Безпека життєдіяльності. Університетський курс [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.А. Смирнов, С.А. Дикань. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2014. - 349 с.
2. Глобальний індекс миролюбності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/global-peace-index/global-peace-index-info>
3. Індекс людського розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/human-development-index/human-development-index-info>
4. Михаил Федоров. Загвоздка инноваций. /Аргументы и факты. 29.06.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aif.ru/money/26329>
5. Яницкий О.Н. Социология риска: ключевые идеи. / Мир России. - №1, 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://riskprom.ru/TemaKtlg/RiskSociety/janickij_sociologija_riska_2003.pdf